

УДК 336.72

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗГІДНО П(С)БО ТА МСФЗ

Касапова І.С.

Одеський національний економічний університет,
Одеський технічний коледж
Одеської національної академії харчових технологій

Розглянуто П(С)БО, МСФЗ, що регулюють порядок обліку і відображення у звітності дебіторської заборгованості. Складена їх детальна порівняльна характеристика. Досліджено основні аспекти обліку дебіторської заборгованості.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, фінансовий звіт, фінансові інструменти, дохід, фінансові активи, чиста реалізаційна вартість.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Постановка проблеми. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національні стандарти бухгалтерського обліку не повинні суперечити міжнародним. На відміну від українських П(С)БО, МСФЗ не передбачають єдиного стандарту, що регулює порядок обліку і відображення у звітності дебіторської заборгованості. Питання щодо обліку дебіторської заборгованості регулюються кількома міжнародними стандартами, серед яких: МСФЗ 1 «Подання фінансових звітів», МСФЗ 8 «Чистий прибуток або збиток за період, суттєві помилки та зміни в обліковій політиці», МСФЗ 11 «Будівельні контракти», МСФЗ 18 «Дохід», МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання», МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням можливостей покращення обліку дебіторської заборгованості на підприємствах займаються як зарубіжні вчені, так і вітчизняні науковці, зокрема: Т.Т. Басюк, С.Л. Береза, М.Ю. Білик, Б.І. Валуєв, Л.С. Гангал, О.І. Коблянська, Е.В. Кондукова, Т.К. Лагода, Н.А. Матицина, Н.Н. Новікова, О.А. Павленко, Н.В. Соловей та інші. Проте сьогодні існує ряд невирішених питань щодо вдосконалення обліку розрахункових операцій підприємств в результаті яких виникають різного роду зобов'язання. Їх розв'язання допоможе суб'єктам господарювання уникнути фінансових проблем і зберегти стійкі позиції на ринку.

Мета статті. Мета дослідження – обґрунтування теоретичних, методичних і практичних питань організації обліку розрахунків з покупцями

і замовниками на підприємстві, а також розроблення шляхів їх удосконалення. Мета обумовила таке завдання – розглянути П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» та виконати їх порівняльну характеристику.

Виклад основного матеріалу. Проведення аналізу положень П(С)БО та МСФЗ за визначенням, оцінкою та обліком дебіторської заборгованості дозволяє виділити деякі спільні риси та відмінності. Починаючи з визначення поняття дебіторської заборгованості, треба зазначити, що МСФЗ не дає єдиного його визначення. Однак його можна сформулювати з інформації, яка наведена в МСФЗ 1 «Подання фінансової звітності», МСФЗ 8 «Чистий прибуток або збиток за період, суттєві помилки та зміни в обліковій політиці», МСФЗ 11 «Будівельні контракти», МСФЗ 18 «Дохід» і МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», де дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства. Також, у п. 9 МСФЗ 39 зазначається: «позики та дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку» [1]. П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» визначає дебіторську заборгованість як суму заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату [2]. Під таке трактування підлягає як заборгованість дебіторів, яка утримується підприємством до дати погашення, так і заборгованість дебіторів призначена для перепродажу. Згідно п. 4 П(С)БО 13 «Фінансові активи», заборгованість дебіторів, що призначена для перепродажу, придбавається або створюється підприємством з метою отримання прибутку або у вигляді відсотків, дивідендів тощо, або ж від короткотермінових змін ціни (суми) такої дебіторської заборгованості. Тому така заборгованість є фінансовим активом призначеним для перепродажу [3]. Визначення, наведене в П(С)БО 10, є ширшим, оскільки охоплює усю заборгованість підприємству, у тому числі й ту, яка по суті є фінансовими інвестиціями. Також у п. 4 П(С)БО 13 «Фінансові активи» надається визначення дебіторській заборгованості, що непризначена для продажу, – «дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу» [3]. Дане тлумачення точніше розкриває сутність поняття «дебіторська заборгованість». Визнання дебіторської заборгованості:

– згідно П(С)БО 10 дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод і може бути достовірно визначена її сума одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг [2];

– згідно МСФЗ 39 підприємству слід визнавати дебіторську заборгованість у балансі, коли воно стає стороною контрактних зобов'язань і внаслідок цього має юридичне право отримувати грошові або інші цінності [1].

Оцінка дебіторської заборгованості: при зарахуванні на баланс дебіторська заборгованість за

продукцію, товари, роботи, послуги оцінюється за первісною вартістю, а на дату балансу – за чистою реалізаційною вартістю.

Чиста реалізаційна вартість – це первісна вартість заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів (П(С)БО 10) [2]; – під час первісного визнання фінансового активу слід оцінювати їх за собівартістю, яка є справедливою вартістю компенсації, наданої або отриманої за них. Після первісного визнання дебіторську заборгованість визнають за амортизованою собівартістю із застосуванням методу визначення за ефективною ставкою відсотка. Амортизована собівартість фінансового активу – це сума, за якою фінансовий актив оцінювали при первісному визнанні за вирахуванням будь-якого часткового списання (прямо або із застосуванням рахунку резервів) на зменшення корисності (МСФЗ 39) [1]. Таким чином, оцінка поточної дебіторської заборгованості у вітчизняній практиці здійснюється на дату виникнення та на дату складання балансу за первісною вартістю або чистою вартістю реалізації відповідно. У зарубіжних країнах оцінка проводиться на дату виникнення, дату погашення та на дату складання балансу за сумою виставленого рахунку, з урахуванням знижки (за умови оплати в період дії знижки) та за сумою, скоригованою на знижку відповідно. Рахунки бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості: рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість», рахунок 34 «Короткострокові векселі одержані», рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів»; «Рахунки до отримання», «Знижки в оплату в строк», «Втрачені знижки за оплату в строк», «Витрати на сумнівну заборгованість», «Резерв сумнівних боргів». Види дебіторської заборгованості:

– згідно з визначеннями, наведеними в П(С)БО 2 та П(С)БО 10, дебіторська заборгованість поділяється на поточну та довгострокову, на сумнівну і безнадійну заборгованість [2; 4];

– дебіторська заборгованість поділяється на ініційовану підприємством і неініційовану. Ініційована дебіторська заборгованість означає її придбання підприємством як участі у позиції, наданій іншим позикодавцем за умови, що підприємство фінансує цю позику на дату, коли її ініціює цей інший позикодавець. Неініційована дебіторська заборгованість класифікується як утримувана до строку погашення, наявна для продажу або утримувана для операцій (МСФЗ 39) [1].

Визначення сумнівної дебіторської заборгованості:

– безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності. Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником (П(С)БО 10) [2];

– визнання сумнівної дебіторської заборгованості відбувається в таких випадках: значні фінансові труднощі емітента; фактичний розрив контракту, наприклад, невиконання умов угоди або прострочена заборгованість щодо сплати відсотка або основної суми; надання позикодавцем боржникові пільгової позики, яку позикодавець

не розглядав би за інших умов; висока імовірність банкрутства або іншої фінансової реорганізації підприємства; визнання збитку від зменшення корисності цього активу в попередньому звітному періоді; зникнення фінансового ринку для цього фінансового активу внаслідок фінансових труднощів (МСФЗ 39) [1].

Розрахунок величини резерву сумнівних боргів:

– величина резерву сумнівних боргів визначається, виходячи з платоспроможності окремих дебіторів, за питомою вагою безнадійної заборгованості в чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати або на основі класифікації дебіторської заборгованості (П(С)БО 10) [2];

– в міжнародних стандартах методи розрахунку величини резерву сумнівних боргів не передбачаються.

Відображення дебіторської заборгованості у звітності:

– за чистою реалізаційною вартістю (П(С)БО 2, 10) [2; 4];

– міжнародні стандарти прямо не вимагають відображення дебіторської заборгованості в балансі за винятком резерву сумнівної заборгованості. Але, для визначення величини дебіторської заборгованості, яка відображається в балансі, необхідно: протестувати дебіторську заборгованість на предмет знецінення, тобто списати однозначно безнадійну заборгованість; для дебіторської заборгованості, яка залишилася, нараховується резерв сумнівної заборгованості, який відображає можливу ймовірність несплати рахунків, і вираховується даний резерв із величини дебіторської заборгованості (МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання», МСФЗ 1 «Подання фінансової звітності») [1]. Крім вимог, зазначених у МСФЗ, компанія надає будь-яку додаткову інформацію, необхідну користувачам фінансової звітності для розуміння її фінансового стану та результатів діяльності за звітний період. Склад такої інформації визначається професійним судженням керівництва, відповідального за скла-

дання даної звітності. Розкриття інформації про дебіторську заборгованість.

У Примітках до фінансової звітності згідно П(С)БО 10 наводиться така інформація:

– перелік дебіторів і суми довгострокової дебіторської заборгованості;

– перелік дебіторів і суми дебіторської заборгованості пов'язаних сторін, з виділенням внутрішньогрупового сальдо дебіторської заборгованості;

– склад і суми статті балансу «Інша дебіторська заборгованість»;

– метод визначення величини резерв сумнівних боргів;

– сума поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги в розрізі класифікації заборгованості за строками непогашення;

– залишок резерву сумнівних боргів за кожною статтею поточної дебіторської заборгованості, його утворення та використання в звітному періоді [2].

Висновки і пропозиції. Отже, облік дебіторської заборгованості в Україні чітко регулюється П(С)БО. У МСБО зазначені лише загальні правила класифікації, оцінки та визнання дебіторської заборгованості, проте не відображена конкретизація цих аспектів. Відмінності між вітчизняним і зарубіжним обліком: в Україні оцінка дебіторської заборгованості відбувається за первісною вартістю, у зарубіжних країнах – за справедливою. Також в Україні величина резерву сумнівних боргів визначається із розрахунку абсолютної суми сумнівної заборгованості або з використанням коефіцієнта сумнівності. У міжнародній практиці, крім того – це й у відсотковому відношенні від виручки при можливому розподілі дебіторів на кілька груп. Для гармонізації обліку на сучасному етапі глобалізації актуальним є приведення цих протиріч у відповідність. Наукове дослідження кращих прикладів організації обліку в зарубіжних країнах дозволить у майбутньому практично застосувати їх у нашій державі, забезпечити в ній належне функціонування бізнесу та підприємництва з урахуванням національного законодавства.

Список літератури:

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) та їх тлумачення. – К.: ПП «Видавництво «Фенікс», 2004. – 1272 с.
2. П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»: Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237.
3. П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»: Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559.
4. П(С)БО 2 «Баланс»: Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 290, зі змінами та доповненнями.
5. Скорба О.А. Регулювання обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці // Економіст. – 2009. – № 11. – С. 50–56.
6. Белокоз О. Відмінності між вітчизняними та міжнародними підходами до оцінки дебіторської заборгованості торговельних підприємств / О. Белокоз // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3. – С. 197–201.

Касапова И.С.

Одесский национальный экономический университет;
Одесский технический колледж
Одесской национальной академии пищевых технологий

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА УЧЕТА ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ СОГЛАСНО П(С)БУ И МСФО

Аннотация

Рассмотрены П(С)БУ, МСФО, регулирующие порядок учета и отражения в отчетности дебиторской задолженности. Составлена их подробная характеристика. Исследованы основные аспекты учета дебиторской задолженности.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, финансовый отчет, финансовые инструменты, доход, финансовые активы, чистая реализационная стоимость.

Kasapova I.S.

Odessa National Economic University;
Odessa Technical College of the
Odessa National Academy of Food Technologies

COMPARATIVE CHARACTERISTIC OF ACCOUNTING OF RECEIVABLES IN ACCORDANCE WITH P(C)BU AND IFRS

Summary

P(C)BU, IFRS governing the accounting and reporting of accounts receivable are considered. Their detailed characteristics are compiled. The main aspects of accounts receivable accounting are investigated.

Keywords: accounts receivable, financial report, financial instruments, income, financial assets, net realizable value.